

SZCZEGÓLNY STATUS MAŁŻEŃSTWA I RODZINY W ŚWIETLE ICH CECH-PRZYMOTÓW I CELÓW

THE SPECIAL STATUS OF MARRIAGE AND THE FAMILY IN THE LIGHT OF THEIR CHARACTERISTICS- QUALITIES AND PURPOSES

Ks. prof. dr hab. Józef Krzywda CM

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie, Polska

e-mail: jozefkrzywda@misjonarze.pl; <https://orcid.org/0000-0002-8369-3257>

Abstrakt

Artykuł jest kolejną próbą uwydatnienia szczególnej wartości małżeństwa i rodziny w życiu społecznym Kościoła i narodu. Owa szczególna wartość obu rzeczywistości, jak powszechnie wiadomo, pozostaje zasadniczo nienaruszalna i niezmienna, ponieważ ma swoje źródło w prawie Bożym, co znajduje pełne potwierdzenie w normach kościelnego prawa małżeńskiego; owszem, w znaczącym stopniu także w prawie państwowym, np. na gruncie polskiego prawa: w *Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej* i w *Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym* oraz w *Konkordacie między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską*. Należy podkreślić, że ustawodawca stanowiąc ściśle określone normy w dziedzinie prawa małżeńskiego i rodzinnego, tym samym daje formalnie do zrozumienia, że nie ma w porządku prawnym jakiegś alternatywnej (konkurencyjnej) instytucji, która by mogła zająć miejsce małżeństwa i rodziny, w życiu społecznym i narodowym; a także w perspektywie organizowania się oraz funkcjonowania państwa, czy innych instytucji i organizacji.

Słowa kluczowe: małżeństwo, rodzina, przymioty, cele, wartość

Abstract

This article is another attempt to highlight the special value of marriage and the family in the social life of the Church and the nation. This special value of both realities, as it is commonly known, remains essentially inviolable and unchangeable, because it has its source in the divine law, which is fully confirmed in the norms of the ecclesiastical marriage law; yes, to a significant extent, also in the state law, for example in the Polish law: in the Constitution of the Republic of Poland and in the Family and Guardianship Code as well as in the Concordat between the Holy

See and the Republic of Poland. It should be emphasised that the legislator, by establishing strictly defined norms in the field of marriage and family law, thereby formally makes it clear that there is no alternative (competing) institution in the legal order that could take the place of marriage and family, in the social and national life; as well as in the perspective of organisation and functioning of the state or other institutions and organisations.

Keywords: marriage, family, qualities, goals, values

Wprowadzenie

Pierwsza istotna uwaga do tematu informuje, że artykuł nie zamierza wnosić jakiegoś niezwykłego *novum* do tematu, powszechnie znanej problematyki małżeństwa i rodziny; jest natomiast kolejną próbą uwydatnienia szczególnej i wyjątkowej wartości, i roli małżeństwa i rodziny w życiu społecznym i wspólnotowym Kościoła i narodu. Owa szczególna i wyjątkowa wartość obu rzeczywistości, jak powszechnie wiadomo, pozostaje zasadniczo nienaruszalna i niezmienna, ponieważ ma swoje źródło (w ludzkim sensie: *nolens volens*) w prawie Bożym naturalnym, co znajduje pełne potwierdzenie w normach kościelnego prawa małżeńskiego; owszem, w znaczącym stopniu także w prawie cywilnym, na przykład na gruncie polskiego prawa: w *Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*¹ i w *Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym*² oraz w *Konkordacie między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską*³. Dlatego należy zauważyć i podkreślić, że ustawodawca, określając i stanowiąc szczególne cechy-przymioty oraz cele małżeństwa, tym samym wykazuje i uzasadnia szczególną wyjątkowość małżeństwa i rodziny; w rzeczywistości społecznej Kościoła i narodu. Stanowiąc ściśle określone normy w dziedzinie prawa małżeńskiego i rodzinnego, ustawodawca tym samym daje formalnie do zrozumienia, że nie ma w porządku prawnym jakiejś alternatywnej (konkurencyjnej) instytucji, która by mogła zająć miejsce małżeństwa i rodziny, w życiu społecznym, w ramach narodu, a także w perspektywie organizowania się oraz funkcjonowania państwa, czy innych instytucji i organizacji.

¹ *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej* z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm. [dalej: Konstytucja RP].

² Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. *Kodeks rodzinny i opiekuńczy*, Dz. U. Nr 9, poz. 59 z późn. zm. [dalej: k.r.o.].

³ Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską z dnia 28 lipca 1993 r., Dz. U. z 1998 r., Nr 51, poz. 318 [dalej: Konkordat].

1. Re-lektura genezy instytucji małżeństwa

„Pismo święte zaczyna się od opisu stworzenia mężczyzny i kobiety na obraz i podobieństwo Boże”⁴. Zapis ten, ukazujący akt stworzenia człowieka: mężczyzny i niewiasty, stał się punktem wyjścia dla gruntownej i głębokiej refleksji Soboru Watykańskiego II nad wartością i znaczeniem małżeństwa i rodziny, co znajdujemy w I rozdziale II części Konstytucji duszpasterskiej o Kościele w świecie współczesnym, pod znamienym tytułem: *Godność małżeństwa i rodziny*⁵. Ukazana przez Sobór „godność małżeństwa i rodziny”, wynikająca z faktu ich szczególnej i wyjątkowej wartości, i znaczenia dla osoby ludzkiej oraz ich roli dla życia danego społeczeństwa, została dogłębnie uwydatniona i wyjaśniona w dalszej części tekstu tejże Konstytucji⁶. Do tego to fragmentu Konstytucji, zawierającej kwintesencję teologii małżeństwa, posiadamy uwagi i bezcenną dla niego ocenę bezpośredniego uczestnika debat i dyskusji, kard. Karola Wojtyły, będącego – na co wskazują okoliczności jego wystąpień – w czasie debat nad jej tekstem; owszem, na współautorstwo tekstu [Wojtyła 1972, 254-56]. Odnosząc się do istotnej i podstawowej kwestii, mianowicie moralnej odpowiedzialności chrześcijan względem instytucji małżeństwa i rodziny w życiu społecznym, kard. Wojtyła stwierdził: „Pierwszym szerokim kręgiem, w którym postawa ta winna się urzeczywistniać, jest małżeństwo i rodzina” [tamże, 254]; wyjaśniając, dodał: „Jak wskazuje sam tytuł rozdziału I części II Konstytucji *Gaudium et spes*, chodzi o „sprzyjanie godności małżeństwa

⁴ *Catechismus Catholicae Ecclesiae*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 1997; tekst polski: *Katechizm Kościoła Katolickiego*, Pallottinum, Poznań 2002 [dalej: KKK], nr 1602; Rdz 1, 26-27.

⁵ Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, *Constitutio pastoralis de Ecclesia in mundo huius temporis Gaudium et spes* (07.12.1965), AAS 58 (1966), p. 1025-115; tekst polski w: Sobór Watykański II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, tekst polski, nowe tłumaczenie, Pallottinum, Poznań 2002, s. 526-606 [dalej: GS], nr 47.

⁶ „Głęboka wspólnota życia i miłości małżeńskiej, ustanowiona przez Stwórcę i unormowana Jego prawami, zawiązuje się przez przymierze małżeńskie, czyli przez nieodwołalną osobistą zgodę. W ten sposób aktem osobowym, przez który małżonkowie wzajemnie się sobie oddają i przyjmują, powstaje z woli Bożej instytucja trwała także wobec społeczeństwa. Ten święty związek, ze względu na dobro małżonków i potomstwa, jak i społeczeństwa, nie jest uzależniony od ludzkiego sądu. Sam bowiem Bóg jest twórcą małżeństwa obdarzonego różnymi dobrami i celami. Wszystko to ma ogromne znaczenie dla trwania rodzaju ludzkiego, dla rozwoju osobowego i wiecznego poszczególnych członków rodziny, dla godności, stałości, pokoju i pomyślności samej rodziny oraz całego społeczeństwa ludzkiego [...]” (LG 48).

i rodziny”. Jest to przede wszystkim powołaniem i zadaniem samych małżonków – dodał. „Sobór, ukazując w jaśniejszym świetle niektóre rozdziały nauki Kościoła, pragnie (podkreślił dalej): oświecić i natchnąć otuchą chrześcijan i wszystkich ludzi, którzy usiłują ochraniać i wspierać wrodzoną godność stanu małżeńskiego i jego niezwykłą wartość sakralną (GS 47). Warto przeczytać – zachęcał – w całości ten rozdział Konstytucji pastoralnej, który na tle wstępnych uwag o małżeństwie i rodzinie w świecie współczesnym, uwydatnia naprzód świętość małżeństwa i rodziny, czyli ich miejsce w Bożym planie zbawienia” [tamże]. Niech poszczególne fragmenty mówią za całość – dodał w konkluzji zagadnienia [tamże, 255]. Z kolei, uwydatniając myśl na temat sakralnego charakteru małżeństwa – stwierdził: „Dlatego osobny sakrament umacnia i jakby konsekruje małżonków chrześcijańskich do obowiązków i godności ich stanu” (LG 48) [tamże].

1.1. Struktura małżeństwa i rodziny w perspektywie ich powołania i misji

Konstytucja małżeństwa oraz pochodna od niej rodzina; ich natura i charakter nie są, jak na to wskazuje ich pierwotny kształt, efektem ludzkiego geniuszu i ewolucyjnego procesu, lecz, jak mówi Księga Rodzaju: „Stworzył więc Bóg człowieka na swój obraz, na obraz Boży go stworzył: stworzył mężczyznę i niewiastę” (Rdz 1, 26-27). To zaś znaczy: że stworzony człowiek został powołany do istnienia *na obraz wspólnoty Trójcy Świętej*⁷ – o czym przypomina Katechizm Kościoła Katolickiego. Innymi słowy, w akcie stworzenia człowieka: mężczyzny i niewiasty, wspólnota Przenajświętszej Trójcy Osób była obrazem i wzorem dla małżeńskiego przymierza Boga z człowiekiem. Ten biblijny zapis aktu stworzenia człowieka – wyrażający akt przymierza małżeńskiego, leży u podstaw stwierdzenia konstytucji *Gaudium et spes* na temat ontycznej świętości człowieka i małżeństwa⁸. Tę świętość aktu stworzenia człowieka natchniony autor postanowił jeszcze raz podkreślić stwierdzeniem: „A Bóg widział, że wszystko co uczynił, było bardzo dobre” (Rdz 1, 27-31). W takim razie, wypada jeszcze raz uwydatnić słowa aktu

⁷ „Głęboka wspólnota życia i miłości małżeńskiej, ustanowiona przez Stwórcę i unormowana Jego prawami, zawiązuje się przez przymierze małżeńskie [...]” (KKK 1603).

⁸ „Głęboka wspólnota życia i miłości małżeńskiej, ustanowiona i wyposażona w prawa przez Stwórcę, powstaje na mocy przymierza małżeńskiego, czyli nieodwołalnej zgody osobowej” (GS 48).

stworzenia ludzkiego rodzaju: „[...] przez akt ludzki, w którym małżonkowie przekazują i przyjmują siebie nawzajem, powstaje za zrządzeniem Boskim instytucja trwała również wobec społeczeństwa; węzeł ten, święty ze względu na dobro zarówno małżonków i potomstwa, jak i społeczeństwa, nie należy – koniec końców – od sądu ludzkiego. Sam bowiem Bóg jest twórcą małżeństwa obdarzonego różnymi dobrami i celami” (GS 48). Stąd Ojcowie Soboru wysnuli następujący doniosły społecznie wniosek: „Wszystko to ma ogromne znaczenie dla trwania rodzaju ludzkiego, dla rozwoju osobowego i wiecznego losu poszczególnych członków rodziny, dla godności, stałości, pokoju i pomyślności samej rodziny oraz całego społeczeństwa ludzkiego” (GS 48). Dla potwierdzenia doniosłości powyższych wniosków, kard. Wojtyła, odwołując się do fragmentu dekretu O apostołstwie świeckich⁹, tak argumentował: „Rodzina jako taka otrzymała posłannictwo, by stać się pierwszą i żywotną komórką społeczeństwa. Wypełni ona to posłannictwo, jeżeli przez wzajemną miłość swych członków i przez modlitwę wspólnie zanoszoną do Boga, okaże się niejako domowym sanktuarium Kościoła (DA, 11)” [tamże].

1.2. Specyficzne cechy – przymioty małżeństwa

Istotnymi i specyficznymi cechami każdego prawnie zawartego małżeństwa (*matrimonium verum*) są jedność i nierozzerwalność¹⁰. Cechy te – co nie wymaga specjalnego dowodzenia – są tym samym jego przymiotami. To jasne; nie może też dziwić to, że postulat ten z natury swojej dotyczy także małżeństwa niesakramentalnego [Pawluk 1996, 30; Góralski 2006, 31-34; Chiappetta 1990, 24-26]. Prawdę tę przypomni i objaśni także Międzynarodowa Komisja Teologiczna, czerpiąc argumenty i przesłanki z Pisma Świętego, i z tradycji nauki katolickiej¹¹. W opracowaniu wspomnianej Komisji, między innymi czytamy: „Mężczyźni i kobiety, którzy nie

⁹ Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, *Decretum de apostolatu laicorum Apostolicam actuositatem* (18.11.1965), AAS 58 (1966), s. 837-64; tekst polski w: Sobór Watykański II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, s. 377-401.

¹⁰ *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; tekst polski: *Kodeks Prawa Kanonicznego promulgowany przez papieża Jana Pawła II w dniu 25 stycznia 1983 roku*. Stan prawny na dzień 18 maja 2022 roku. Zaktualizowany przekład na język polski, Pallottinum, Poznań 2022.

¹¹ Międzynarodowa Komisja Teologiczna, *Doktryna katolicka o sakramencie małżeństwa* (1977), w: *Od wiary do teologii. Dokumenty Międzynarodowej Komisji Teologicznej 1969–1996*, red. J. Królikowski, Wydawnictwo Księży Sercanów, Kraków 2000, s. 89-110, nr 3.

poznali jeszcze przepowiadania Ewangelii, łączą się ze sobą przez ludzkie przymierze w uprawnionym małżeństwie. Zabezpiecza to dobra i autentyczne wartości, jakie zapewniają jej trwałość. Co więcej: należy odnotować i podkreślić, że nawet jeśli małżonkowie o tym nie wiedzą, wartości te pochodzą od Boga Stwórcy, i w pewien sposób stanowią element miłości oblubieńczej, jaka łączy Chrystusa i Kościół” (nr 3.4). A ponieważ w małżeństwie chrześcijan, które jest nie tylko umową, lecz także sakramentem, cecha jedności i nierozzerwalności nabiera szczególnej mocy (kan. 1013 § 2). Rzecz znamienna: jeśli idzie o stanowisko prawodawcy cywilnego, określającego prawa i obowiązki małżonków; wymagając wspólnego pożycia, wzajemnej pomocy, domaga się również wierności oraz do współdziałania dla dobra rodziny, którą przez swój związek założyli (k.r.o.). Można, owszem, należy wnosić, że prawodawca cywilny, nie stosując *expressis verbis* pojęcia jedności, w pewnym sensie i w pewnym stopniu stawia *niejako znak równości* między jednością a wiernością [Chiappetta 1990, 25; Winiarz 1996, 42]. Dlatego nie sposób nie wspomnieć o pewnej niekonsekwencji, jaka występuje w prawodawstwie cywilnym, w którym, z jednej strony Konstytucja RP otacza szczególną troską i ochroną małżeństwo i rodzinę, z drugiej strony przewiduje i dopuszcza możliwość rozvodu (art. 18). Takie stanowisko ustawodawcy cywilnego spotyka się z krytyczną oceną mającą najczęściej źródło w wyznawanym światopoglądzie, co nie może nie budzić zastrzeżeń [Hervada 1997, 30-33; Winiarz 1997, 44]; owszem, ukazuje niekonsekwencję pewnych; w „świeckiej hierarchii” czynników władzy, odpowiedzialnych również za moralny stan społeczny, co nie jest obojętne dla życia i funkcjonowania poszczególnych rodzin, lecz rzutuje na poziom życia moralnego narodu i państwa.

2. Rodzina efektem i owocem legalnego małżeństwa

Szczególnym celem tego punktu jest uwydatnienie zasady, obecnej w myśli ustawodawcy, która wyraża pragnienie wspólnoty Kościoła; ogółu społeczności narodu, że źródłem powstania rodziny ma być – powinien być prawnie zawarty związek małżeński. W związku z tą zasadą (opartą zresztą na doświadczeniu życia), ustawodawca sformułował normę prawną, która w sposób jasny i wyrazisty eksponuje ów postulat, mówiąc, że cele małżeństwa mają być *ze swej natury* skierowane, podjęte i realizowane dla dobra

małżonków oraz do zrodzenia i wychowania potomstwa¹². Tak więc fakt zawarcia małżeństwa, zgodnie z wymogami i zasadami prawa, z reguły dobrze rokuje na realizację prawnie określonych celów małżeństwa. Innymi słowy wypada dodać, że kwestie te nabierają szczególnej mocy, mając na uwadze poważną troskę Kościoła w zakresie przygotowania i sposobienia młodzieży do zawarcia legalnego związku małżeńskiego (zob. kan. 1063).

2.1. Cel czy cele małżeństwa w perspektywie powstającej rodziny

Kodeksowa (odnowiona norma kanonu), zawierająca opisową definicję małżeństwa (kan. 1055) [Góralski 2006, 26-28], istotnie i zasadniczo czerpie swą inspirację w nauce Soboru Watykańskiego II (GS 48). Określając związek małżeński nazwą: „wspólnota całego życia” (*totius vitae consortium*)¹³, wyraźnie stanowi o celu (czy raczej o celach małżeństwa), szeregując je według egzystencjalnego kryterium: pierwszy: dobro małżonków; drugi: zrodzenie i wychowanie potomstwa. Tu jednak, nasuwa pewna obserwacja i uwaga, odnośnie do kodeksowej formuły w brzmieniu: „[...] mężczyzna i kobieta tworzą wspólnotę całego życia, skierowaną ze swej natury [...] do zrodzenia i wychowania potomstwa [...]”¹⁴, mianowicie uwaga, która może stworzyć następującą kwestię: dlaczego prawodawca, określając cele małżeństwa, nie zaliczył również do celów małżeństwa, aktu poczęcia? Sprawa nabiera szczególnego znaczenia w sytuacji naszych czasów (przykład zapłodnienia pozaustrojowego). Wypada w związku z tym zauważyć, że ustawodawca, stawiając wymóg posiadania przez kandydatów do małżeństwa koniecznej wiedzy do ważnego zawarcia małżeństwa (kan. 1096), żąda również, aby kandydaci do małżeństwa wiedzieli, że „małżeństwo jest trwałym związkiem między mężczyzną i kobietą, skierowanym do zrodzenia potomstwa przez jakieś seksualne współdziałanie” (kan. 1096 § 1-2); nie mówiąc i o tym, że wyrażenie „jakieś seksualne współdziałanie”, nie jest zbyt fortunnym

¹² „Matrimoniale foedus, quo vir et mulier inter se totius vitae consortium constituunt, indole sua naturali ad bonum coniugum atque ad prolis generationem et educationem ordinatum, a Christo Domino ad sacramenti dignitatem inter baptisatos evectum est” (kan. 1055 § 1).

¹³ „Nuptiae sunt coniunctio maris et feminae et consortium omnis vitae” (D, 23, a, 1). Zob. Góralski 2006, 27.

¹⁴ „[...] vir et mulier inter se totius vitae consortium constituunt, indole sua naturali [...] da prolis generationem et educationem ordinatum [...]”. Codex iuris canonici fontium annotatione et indice analitico-alphabetico auctus, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 1999, kan. 1055.

wyrażeniem. Zatem, czy owo „seksualne współdziałanie”, wyrażające się osobowym aktem pożycia małżeńskiego (GS 50, art. 23 k.r.o.), nie powinno przyjąć charakter osobno określonego celu, odpowiednio określonego. Zwykle taki jest porządek rzeczy, poza przypadkiem np. prawnej adopcji, przez którą małżonkowie nie są naturalnymi rodzicami dziecka. Dlatego akt poczęcia (prokreacji) – wypada „postulować”, iż winien – podpowiada logiczny namysł, stanowić odrębny cel w małżeństwie.

2.2. Szczególne znaczenie i rola rodziny w narodzie

Rodzina, będąc najmniejszą komórką narodu, dzięki jej naturalnemu pochodzeniu i specyficznej strukturze, posiada optymalne warunki, by stać się szczególną wspólnotą osób¹⁵. Z samego bowiem faktu jej naturalnego pochodzenia, jawi się ukierunkowanie na realizację jej celów, którymi są: zgodnie z zasadą zgody małżeńskiej (*consensus facit matrimonium* – kan. 1057), prawo i obowiązek wzajemnego oddania się sobie małżonków, a następnie: akt poczęcia, zrodzenia i wychowania potomstwa. To właśnie dzięki tym doniosłym społecznie i wspólnoto-twórczym celom, rodzina cieszyła się od zawsze, i nadal cieszy się wyjątkową, spośród innych grup społecznych pozycją. Uświęcone tradycją, usankcjonowane prawnie cele, wyznaczają i motywują procesy powstawania, wzrastania i doskonalenia się osób rodziny: najpierw samych małżonków, w ich wzajemnych relacjach, a następnie, by tym samym ubogacać społeczność narodu, którego jest integralną częścią¹⁶. Prawdę tę doskonale wyrażają następujące słowa Jana Pawła II z adhortacji *Christifideles laici*: „Rodzina jest kolebką życia i miłości, gdzie człowiek «rodzi» się i «wrasta», jest podstawową komórką społeczeństwa”

¹⁵ Ioannes Paulus PP. II, Adhortatio apostolica post-synodalis de vocatione et missione laicorum in Ecclesia et in mundo *Christifideles laici* (30.12.1988), AAS 81 (1989), s. 393-521; tekst polski: *Posynodalna adhortacja apostolska Christifideles laici Ojca Świętego Jana Pawła II*, Libreria Editrice Vaticana, Watykan 1988 [dalej: ChL], nr 40-41.

¹⁶ Ioannes Paulus PP. II, Adhortatio apostolica *Familiaris consortio* de familiae christianae muneribus in mundo huius temporis (22.11.1981), AAS 74 (1982), s. 81-191; tekst polski: Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska Familiaris consortio. O zadaniach rodziny chrześcijańskiej w świecie współczesnym*, Drukarnia Watykańska „Polyglotta”, Watykan 1981 [dalej: FC], nr 42-44; Pontificio Consiglio per la Famiglia, *Carta dei diritti della famiglia* (22.10.1983), w: *Enchiridion della Famiglia. Documenti Magisteriali e Pastoralis su Famiglia e Vita 1965-2004*, red. Pontificio Consiglio per la Famiglia, EDB, Bologna 2004, s. 1489-506; tekst polski: *Karta Praw Rodziny*, Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej TUM, Wrocław 1994 [dalej: KPR], Wstęp.

(ChL 40). Tak więc należy ukształtowana wspólnota rodzinna stanowi swego rodzaju realny wzór i model dla budowy narodu, stanowiąc istotny impuls transformacji społeczności narodu we wspólnotę, będącą tym samym ważnym czynnikiem wpływu na inne wspólnoty dla dobra rodziny ludzkiej (Konstytucja RP, Preambuła).

3. Miejsce oraz rola małżeństwa i rodziny w perspektywie rozwoju społecznego narodu

Formuła obecnego punktu, koresponduje i rozwija zagadnienia zawarte pod punktem 2.2, kładąc specjalny nacisk na społeczny aspekt małżeństwa i rodziny. Idzie o to, aby nupturienci w akcie zgody na małżeństwo (kan. 1057), przyjęli do wiadomości, z pełnym poczuciem odpowiedzialności, zobowiązania zawarte w normie kan. 1055 § 1 oraz w kan. 1059. Taką wiedzę winni uzyskać w trakcie przygotowania do małżeństwa, o czym mówi kan. 1063. Norma kanonu – jak wynika z tekstu – nawiązuje do konstytucji *Gaudium et spes*, który zawiera nadto niezwykle ważne stwierdzenie: „Ten święty związek, ze względu na dobro tak małżonków i potomstwa, jak i społeczeństwa, nie jest uzależniony od ludzkiego sądu. Sam bowiem Bóg jest twórcą małżeństwa obdarzonego różnymi dobrami i celami” (GS 48). Tak sformułowana sankcja przez Ojców Soboru, nie może być oceniana jako akt ograniczający wolność człowieka. Owszem, należy go odczytać i rozumieć jako wyraz gwarancji dla wartości małżeństwa i rodziny, które wymagają – jako instytucja Bożego prawa – nienaruszalności i stabilności oraz czci i wdzięczności Stwórcy za dar małżeństwa i rodziny dla rodzaju ludzkiego.

3.1. Zbieżności niektórych dyspozycji prawa małżeńskiego cywilnego z dyspozycjami prawa kanonicznego

Idąc ściśle tropem tematu, trzeba uwydatnić także znamienne i znaczący fakt, którego źródłem jest geneza małżeństwa i rodziny: mianowicie uwydatnienia ich relacji do innych instytucji społecznych. Z satysfakcją w związku z tym stwierdzamy, że obaj ustawodawcy: kościelny i świecki, mimo iż ten drugi nie wskazuje wprost na źródło pochodzenia: na Stwórcę małżeństwa i rodziny; to obaj zgodni są w kwestiach istotnych i zasadniczych; odnośnie do normatywnych zasad i ustaleń w zakresie praw i obowiązków małżonków w stosunku do siebie, a następnie, jako rodziców, względem zrodzonego potomstwa (kan. 1055-1058; FC 23-30, 87-95; KPR 5-8).

3.2. Ochrona i obrona instytucji małżeństwa i rodziny

Małżeństwo i rodzina ze względu na ich szczególne powołanie, wyjątkową wartość w społeczeństwie i rolę do odegrania, wymagają specjalnej ochrony i obrony: przede wszystkim ze strony prawodawców: stwarzających odpowiednie, korzystne dla ich rozwoju ustawy, ale także niesienie realnej pomocy: powołując oraz stymulując wspieranie odpowiednich instytucji, promujących małżeństwa i rodziny. Tak rozumiana powinność – jeśli użyć takiego wyrażenia – spotykała się u obu ustawodawców (kościelnego i cywilnego) z pozytywnym stanowiskiem, znajdując szczególne instrumentarium realizacyjne, między innymi w formie zawieranych między Kościołem i Państwem konkordatów (Konkordat, art. 10)¹⁷.

Zakończenie

Ukazując szczególny status małżeństwa i rodziny – w społeczeństwie oraz ich znaczenie i rolę w narodzie, należy niemniej obecnie wymagać i żądać, aby obie instytucje cieszyły się – jak w przeszłości – szczególnym i wyjątkowym uznaniem, czcią, szacunkiem oraz ochroną i obroną; przede wszystkim ze strony ustawodawców¹⁸. Obie też instytucje – czego dowodzą także dzieje poszczególnych szczepów, rodów i narodów – stanowiły podstawowe ogniska i środowiska życia, gdzie rodziło się nowe życie; gdzie kształtowały dobre obyczaje i zwyczaje, będąc zaczynem i fundamentem formowania się, rozwoju, i umacniania narodów¹⁹. Dlatego idąc tropem sprawdzonych tradycji ludów i narodów, należy korzystać z ich pozytywnych doświadczeń, stwarzając stosowne ustawy i instytucje, wspierające małżeństwa i rodziny. Tylko takie działania dają szansę skutecznego wpływu na świadomość społeczną, by w rezultacie młodzież wstępowała w legalne związki małżeńskie. Należy dążyć także do tego, by obaj ustawodawcy: kościelny i państwowy, zgodnie współdziałali i współpracowali ze sobą, celem stwarzania sprzyjających warunków dla należytej edukacji i wychowania dzieci i młodzieży, i to ze szczególnym uwzględnieniem szacunku dla małżeństwa i rodziny (FC 40, 45, 53; KPR, Wstęp i nr 3). Trzeba wreszcie – ukazując

¹⁷ Zob. Krukowski 1995; Tenże 2013.

¹⁸ Por. Pius PP. XI, *Litterae Encyclicae de matrimonio christiano spectatis praesentibus familiae et societatis condicionibus, necessitatibus, erroribus, vitiis Casti Connubii* (31.12.1930), AAS 22 (1930), s. 539-92. Zob. Dębiński 2003; Winiarz 1996.

¹⁹ Zob. Tosato 1976; Sitarz 2019.

szczególny status małżeństwa i rodziny – podkreślić za II Polskim Synodem Plenarnym, że „[...] autorytet społeczny rodzin, ich stabilność i trwałość są gwarancją wzrostu bezpieczeństwa i solidarności w społeczeństwie”²⁰. „Pociąga to za sobą – jak czytamy – szczególną odpowiedzialność państwa za wspieranie i umacnianie małżeństwa i rodziny” (II PSP, art. 15). Zaś władze cywilne – jak się apeluje – powinny uważać za swój pierwszorzędnny obowiązek otaczanie szacunkiem, ochronę i popieranie małżeństwa i rodziny, szerzenie moralności publicznej i umacnianie dobrobytu ognisk domowych [...]” (II PSP, art. 15). Warto przypomnieć, że Starożytni – o czym rozprawia Arystoteles w *Polityce* – mieli wielki szacunek dla małżeństwa i rodziny, i związane z tym wielkie poczucie odpowiedzialności za państwo. Definiując w rozdziale IV wspomnianego dzieła zagadnienie pod tytułem: *Miłość małżeńska na czym polega*, wielki myśliciel zapisał – konkludując: „Dlatego winien każdy w swym życiu prywatnym czy publicznym kierować się sprawiedliwością oraz względem na bogów i ludzi, szczególnie zaś baczyć na żonę swoją, dzieci i rodziców” [Arystoteles 2003, 422].

PIŚMIENNICTWO

- Arystoteles, 2003. „Polityka.” W *Dzieła wszystkie*, 412-22. Warszawa: UKSW.
- Chiappetta, Luigi. 1990. *Il matrimonio nella nuova legislazione canonica e concordataria*. Roma: Edizioni dehoniane.
- Dębiński, Antoni. *Rzymskie prawo prywatne. Kompendium*. Warszawa: UKSW.
- Góralski, Wojciech. 2006. *Kościelne prawo małżeńskie*. Warszawa: Wydawnictwo UKSW.
- Hervada, Javier. 1997. *Carta sobre el divorcio*. Pamplona: Navarra Gráfica.
- Krukowski, Józef. 1995. *Konkordaty współczesne. Doktryna. Teksty (1964-1994)*. Warszawa: Wydawnictwo Civitas Christiana.
- Krukowski, Józef. 2013. *Kościelne prawo publiczne. Prawo konkordatowe*. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.
- Pawluk, Tadeusz. 1996. *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*. T. III: *Prawo małżeńskie*. Olsztyn: Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne.
- Sitarz, Mirosław (red.). 2019. *Leksykon Prawa Kanonicznego*. Lublin: Stowarzyszenie Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa KUL.

²⁰ Powołanie do życia w małżeństwie i rodzinie, w: *II Polski Synod Plenarny (1991-1999)*, Pallottinum, Poznań 2001 [dalej: II PSP], art. 15.

- Tosato, Angelo. 1976. *Il matrimonio nel giudaismo anticol e nel nuovo testamento*. Roma: Città Nuova.
- Winiarz, Jan. 1996. *Prawo rodzinne*. Wyd. 9. Warszawa: Wydawnictwa Prawnicze PWN.
- Wojtyła, Karol. 1972. *U podstaw odnowy, Studium o realizacji Vaticanum II*. Kraków: Polskie Towarzystwo Teologiczne.